

---

*Марија Цурк, Франц Цурк*  
(Галерија савремене уметности Ниш, независни истраживач)

## ЕПИТРАХИЉ НАМЕСНИКА СКАДАРСКОГ

*Апстракт:* Епитрахил, који се налази у Музеју нишавске митрополије датира у 19. век. Експонат је израђен у техници колажа на свиленој тканини жуте боје, ткане у платненом везу са изразитим зрном. На свилену тканину су нашивени орнаменти од сомота различитих боја, декоративни елементи израђени од бакарне и посребрене бакарне срме, перле различитих боја и пет ликова анђела израђених на танком картону. Експонат је био у веома дерутном стању, прекривен нечистоћама органског и анорганског порекла и механички оштећен. Конзерваторски захват, који је трајао четири месеца, је био подељен у две фазе. У прелиминарној фази су изведена истраживања и анализе на основу којих је одређен методолошки приступ конзерваторском третману.

*Кључне речи:* епитрахил, конзервација, музејски експонат, Нишавска митрополија, рестаурација

Према документацији првог Музеја црквених старина Православне Епархије нишке, који је постајао у периоду од 1960. до 1982. године, епитрахил је припадао свештенику Секули Добричанину (1872-1952). Овај епитрахил наслеђивали су намесници скадарски, али тачан период настанка није познат. Секула Добричанин је још у време османске управе био намесник у Скадру. Године 1879, пао је у немилост кнеза Николе Петровића заједно са другим великанима Црне Горе, да би потом пребегао у Србију. Постављен је за пароха најпре у селу Балајнац, а касније у насељу Концељ. Епитрахил је из храма Светог Прокопија у Прокупљу 1959. године донет у Ниш, где је био изложен у Музеју црквених старина Епархије нишке. Након затварања Музеја 1988. године пренет је у Епархијски двор у Нишу, где се у неусловима чувао под инвентарним бројем 25/21 све до конзерваторског захвата 2020. године.<sup>1</sup>

### *Опис експоната*

---

<sup>1</sup> Подаци о експонату се налазе у документацији Епархијског архива.

Експонат је израђен од свилене тканине у платненом везу изразитог зрна, димензија 114 x 22 цм. Уз доњу ивицу се налазе остаци 5 цм широких реса. Једнаке ресе су нашвене на споју горњег и доњег, 16 цм високог, поља уз позамтеријску траку ширине 4 цм. Преостале вањске ивице експоната су опшивене 1,5 до 2 цм широким ресама од конца. Отвор за пролазак главе је опшивен уздуж пресавијеном позамтеријском траком од 2 цм (сл. 1).

Епитрахил је израђен по систему колажа. На основном пољу, које је састављено од 12 делова жуто обојене тканине, су нашивене апликације од сомота бакарне и посребрене бакарне срме и перли. Ивице сомотских апликација су оивичене бакарном срмом, која је послужила и за нашивање сомота на тканину лица епитрахила. Исечци сомотских тканина различитих боја су коришћени за формирање биљног орнаента, крстова и крила пет анђела. Апликације од сомота су, сем срмом, додатно украшене спирално намотаним бакарним и посребреним бакарним металним тракама. Део спирала је обликован у цилиндричној форми, док је део обликован у форми кубуса. Експонат је додатно обогаћен разнобојним стакленим перлама.

Ликови анђела, који се налазе у централном делу експоната, су досликани јајчном темпером преко литографских отисака ликова на танком картону, на шта указује евентуелна интерванција каснијег датума. Картони са ликовима анђела су налепљени на парче памучне тканине исечене по контурама лика, а потом пришивене на основно поље преко нити срме којом су оивичени.

Експонат је подложен памучном тканином виолет боје, ткане у ретком платненом везу, која је састављена из 9 делова.

#### *Затечено стање*

Експонат је у лабораторију донесен у угроженом стању, прљав, прекривен нечистоћама органског и аорганиског порекла. Парчићи тканина су у дерутном стању, поготово у пределу око отвора за пролаз главе и уз ивице експоната. Делови, који су се делимично опарали су грубо прихефтани. Покидани конци слободно висе са површине експоната. На многим местима је тканина поцепана и делови недостају.

Ресе од бакарне срме нашивене уз доњу ивицу епитрахила и на висини споја два дела тканине, од око 16 цм од доње ивице, су кородиране, замршене и згужване. Уз доњу ивицу експоната је у левом доњем углу сачуван остатак реса од бакарне срме ширине од око 5 цм. 1,5 до 2 цм широке ресе од жутог конца, којима су опшивене вањске ивице експоната, су прљаве, поцепане и замршене, док део поменутих реса недостаје. Позамтеријске траке су прљаве и механички оштећене, поготово траке које су нашивене у пределу око отвора за пролаз главе (сл. 2).

На пет места налазили су се ликови анђела од којих су два делимично очувана, а осталих практично нема. Картони са ликовима анђела су током употребе били често пресавијани, последица чега је цепање папира на тим местима и отпадање већих делова ликова. Остаци ликова анђела

су прекривени слојем нечистоћа, бојени слој је напуцао и местимично страпирао, док су остаци сачувани само делимично што је касније омогућило реконструкцију ликова. Тканина којом су били подлепљени ликови анђела се током манипулације распадала. Такође, недостају делови срме, велики део спирала од металне траке, као и бројне перле. Металне нити срме и декоративне спирале су кородиране (сл. 3).

Тканина нашивена на полеђини експоната је у дерутном стању. Првобитно виолет тканина је избледела, а оригинални тон тканине је очуван углавном у пресавијеним деловима (сл. 4).

#### *Конзерваторско-рестаураторски третман*

Методолошки приступ конзерваторском третману је био одређен након израде документације и фотодокументације затеченог стања у складу са резултатима анализа и спот тестова у прелиминарној фази радова.

Након дезинфекције и дефумигације епитрахиља је следило расклапање експоната (сл. 5 и 6). Слојеви тканина епитрахиља су пажљиво механички очишћени са обе стране. Том приликом су одстрањени и сувишни конци, који су остали на тканини након расклапања експоната. Следило је механичко одстрањивање скорелих наслага нечистоћа са полеђине тканине са апликацијама и суво прање тканине лица експоната (сл. 7). Поступак је понављан више пута. Након прања су дислоцирани делови тканине постепено враћани у оригинални положај. Након сушења делова лица епитрахиља, следило је нашивање апликација, ојачавање нашивака због кртости старог конца и спајање раздвојених делова. Нашивене су и перле и декоративне металне спирале на места на којим су недостајале.

Позамтеријске траке и ресе од бакарне срме су након чишћења корозијских продуката опране. Ресе су размршене и исправљане у оригинални положај. Пре нашивања на експонат су заштићене.

Тканина са полеђине експоната од ретко тканог памука у платненом везу, као и сви њени дислоцирани делови су опрани раствором неутралног сапоната. Опрани делови епитрахиља су, док је била такнина још мокра враћани у првобитни облик, а дислоцирани делови на местима подеротина су постављани на оригиналну позицију (сл. 8).

Са лица епитрахиља су скинути сачувани делови 5 ликова анђела сликаних јајчаном темпером преко литографских отисака на картону. Ликови анђела на картону су били подлепљени на парче памучне тканине у платненом везу, исечене по контурама ликова, преко које су били нашивени на тканину лица експоната помоћу дебље нити срме. Картони са остацима ликова су пажљиво скинути са платна на које су били подлепљени и транспоновани на одговарајућу позицију на нов папирни носач (према заштићеној методи др Ф. Цурка). Делови ликова, који недостају су реконструисани и углављени у празнине (сл. 9). Реконструисани ликови анђела су нашивени на оригиналну позицију.

Након консолидације и подлепљивања делова тканине са полеђине на нов носач помоћу термопластичног везива (сл. 10), следило је спајање експоната у целину, монтажа инвентарног броја и израда документације и фотодокументације третмана (сл. 11).

*Marija Curk, Franc Curk*

(Gallery of Contemporary Fine Arts Niš, independent researcher)  
THE EPITRACHELION OF DEPUTY OF SKADAR

According to the documentation of the first Museum of Church Antiquities of the Orthodox Diocese of Niš, which was established in the period from 1960 to 1982, the epitachelion belonged to the priest Sekula Dobričanin (1872-1952). This epitachelion was inherited by the governors of Skadar, but the exact period of its origin is unknown. The museum piece is made in the collage technique on a yellow silk fabric, on which are sewn: velvet ornaments of different colors, decorative elements made of copper and silver-plated copper threads, beads of different colors, and five figures of angels made on thin cardboard. The exhibit was in a very dilapidated condition, covered with impurities of organic and inorganic origin and mechanically damaged. The conservation work, which lasted four months, was divided into two phases. Based on the research and analysis made in the first phase, the methodological approach to conservation treatment was determined. The procedure of conservation intervention is described in more detail in the text of the paper.



Сл. 1. Затечено стање лица и полеђине експоната

Fig. 1. Initial condition of the front and back side of the museum piece



Сл. 2. Затечено стање лица експоната, детаљ

Fig. 2. Initial condition of the museum piece, front side, detail



Сл. 3. Затечено стање лица експоната, детаљ

Fig. 3. Initial condition of the museum piece, front side, detail



Сл. 4. Затечено стање полеђине експоната, детаљ

Fig. 4. Initial condition of the museum piece, back side, detail



Сл. 5. Раствављање експоната на делове  
Fig. 5. Disassembling of the museum piece



Сл. 6. Расклапање лица експоната на саставне делове  
Fig. 6. Disassembling of the front side of museum piece



Сл. 7. Наслаге нечистоћа на полеђини лица након сувог прања експоната  
Fig. 7. Deposits of dirt on the back of the face after dry washing



Сл. 8. Тканина полеђине након прања  
Fig. 8. Back fabric after washing



Сл. 9. Лица анђела  
накаширана на нову  
папирну подлогу

Fig. 9. The faces of the  
angels on the prepared  
new paper base



Сл. 10. Делови  
конзервираног  
и рестаурираног  
експоната  
пре завршног  
склапања у  
целину

Fig. 10. Parts of  
the conservated  
and restored ex-  
hibit before final  
assembly



Сл. 11. Експонат након конзерваторско-рестауракторског третмана

Fig. 11. Epitachelion after conservation and restoration treatment